

GEOGRAFIA DE BELLCAIRE D'EMPORDÀ

Aquest treball de Neus Barnosell i Helena Camps, estudiants de segon de BUP del Col·legi Sant Miquel de Torroella de Montgrí, que publiquem lleugerament resumit, va ser premiat en la primera convocatòria del Premi a treballs d'estudiants sobre els pobles del Montgrí i del Baix Ter i el seu entorn, que el Museu del Montgrí i del Baix Ter i la Comissió del Llibre de la Festa Major de Torroella compten convocar cada any amb la finalitat de promoure l'interès dels joves per la història, la geografia, la llengua, la natura... dels nostres pobles. Junt amb aquest treball que publiquem, varen ser premiats també els següents treballs: «Economia agrícola de Torroella de Montgrí», de Marc Roura, Josep Maria Bagudà, Ingrid Busquets, Sergi Cabrefiga i Lluís Barrera, estudiants de segon de BUP; «Torroella de Montgrí», d'Esteve Subirà, i «La muntanya del Montgrí», d'Anna Maria Sibel, ambdós estudiants de setè d'EGB. Els originals d'aquests treballs, i dels altres que es varen presentar, es poden consultar a la biblioteca del Museu del Montgrí i del Baix Ter.

Situació, límits i extensió

Bellcaire està situat a 35 m d'altitud al cim d'un turonet, al peu del Massís de Montgrí, a la línia fronterera entre l'Alt i el Baix Empordà.

Envoltat de diferents pobles i viles (al nord, part del terme d'Albons i l'Escala; al sud, hi ha part dels termes de la Tallada, Ullà i Torroella de Montgrí; a l'est part dels termes de l'Escala i Torroella de Montgrí; a l'oest limita amb els termes de la Tallada i Albons), el terme municipal de Bellcaire d'Empordà té una extensió de 13'15 km².

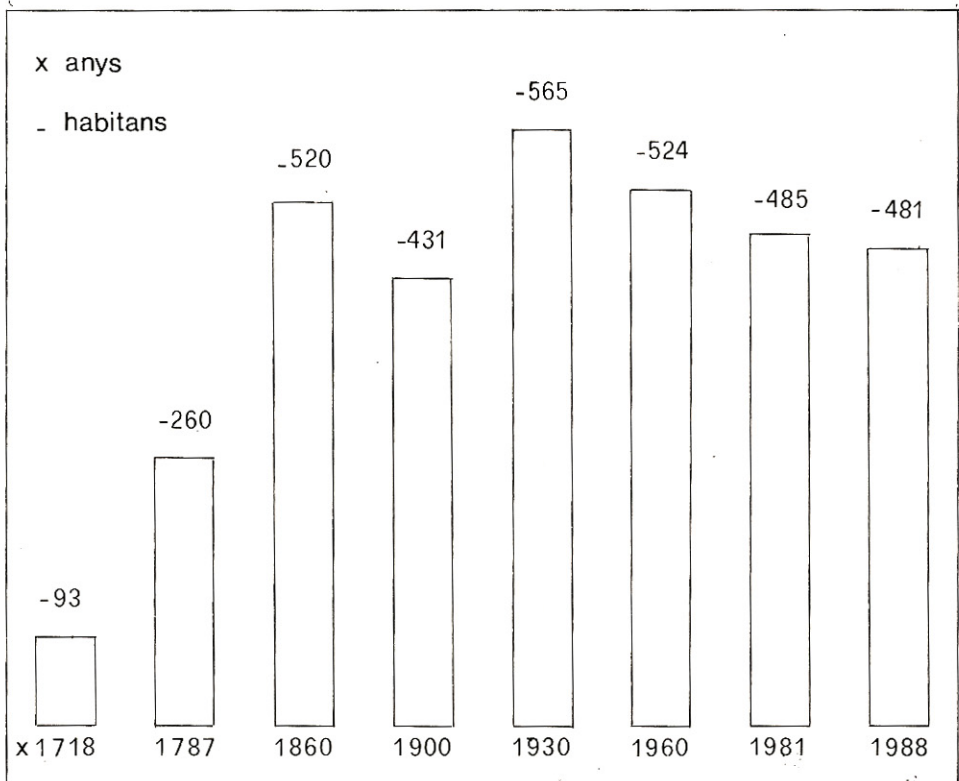
Població

Si ens fixem en la gràfica 1 veurem que en el 1718 només consten 93 habitants en el cens. En canvi, en el 1787, al cap de 69 anys, podem observar que la població va arribar als 260 habitants.

A partir d'aquí la població va anar creixent fins arribar a 580 habitants l'any 1860, nombre d'habitants que s'ha anat mantenint més o menys estable fins el 1960.

El darrer cens ens mostra una petita devallada de la població ja que actualment, al nostre poble, hi habiten 481 persones. S'espera, però, que la població no continuï disminuint.

GRAFICA 1: Població de Bellcaire des del 1718

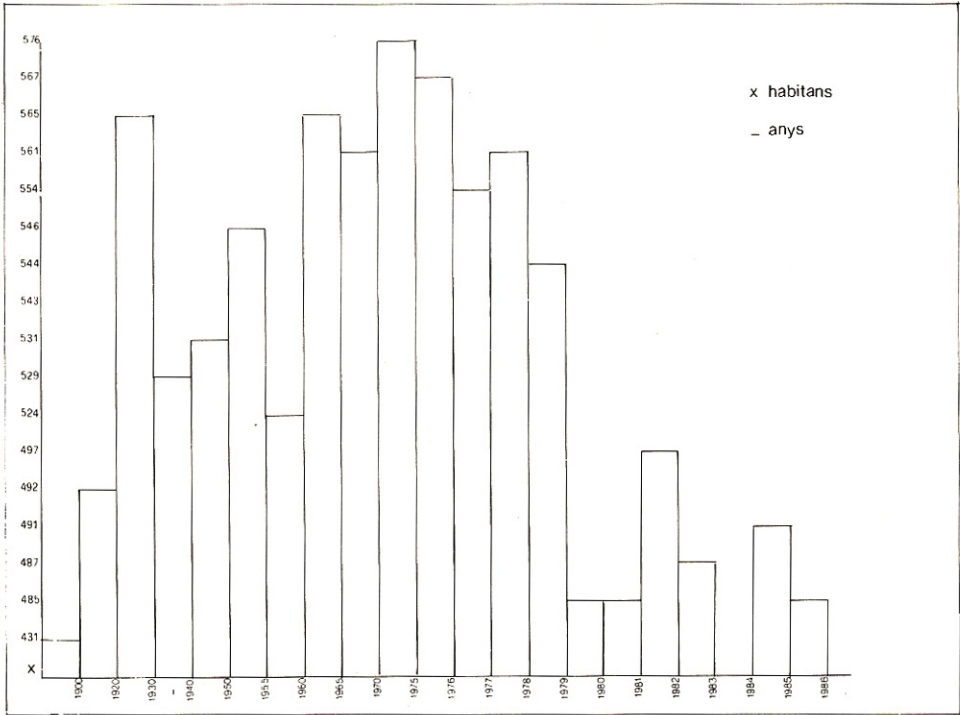

Entre 1900 i 1970 la població de Bellcaire va augmentar en alguns casos (sobretot, 1920-1930 i 1960-1978) a causa de la immigració de gent valenciana per al treball de l'arròs i sobretot coincidint amb el boom turístic, de gent del sud de la península que trobava feina a la construcció (vegeu la gràfica 2).

A partir dels anys 70, s'inicia un fort descens de la població perquè els matrimonis tendeixen a traslladar-se a viure en altres pobles i, també, pel fet

general que els matrimonis es plategen el fet de tenir fills (un o dos fills com a màxim).

GRAFICA 2: La població de Bellcaire durant el segle XX

El relleu

La plana de l'Empordà és una plana feta d'al.luvions, o sia, de materials que els rius han anat aportant. En el cas dels nostre poble i dels camps dels voltants, els al.luvions els ha aportat el riu Ter.

Per tant, Bellcaire és un poble situat a escassa altitud sobre el nivell del mar (2 metres). Només té dues zones que no són completament planes: el Puig (que té 35 m d'altitud) i un turonet, que és anomenat la Costa, on s'ha edificat el poble. A la part més enlairada d'aquest turonet hi ha el Castell-Palau dels Comtes d'Empúries.

Com en altres llocs de l'Empordà, al nostre terme hi havia aiguamolls. D'aquí ve el nom de Sobrestany. Encara avui dia, quan plou força, en aquestes zones l'aigua de seguida queda embassada.

El clima

Bellcaire té un clima mediterrani: hiverns poc freds, estius calorosos però suavitzats per la marinada i amb poques pluges.

L'estació més plujosa és la tardor i la primavera, però aquesta no tant. A partir del juny, només cau algun xàfec producte d'una gropada.

La neu és molt poc freqüent. També són poc freqüents les calamarses i pedregades. La mitjana d'aigua és molt irregular: normalment és d'uns 600 litres per metre quadrat.

Té una mitjana de temperatura anual entre els 17 graus de màxima i els 6 de mínima. A l'estiu les temperatures són força altes però suavitzades per la marinada i a l'hivern hi ha mínimes que baixen dels zero graus. L'època de més gelades és la segona quinzena de desembre i el mes de gener. Quan la temperatura baixa a sota zero, la rosada del matí es converteix en gelada, però es fon quan s'aixeca el dia.

Els vents que bufen més són la tramauntana, que ve del nord, freda i seca, i el vent suau de marinada.

Quan bufa més la tramuntana en el nostre poble és a la tardor i a l'hivern. Si bufa fluix, se'n diu «airet de tramuntana». Pot ser molt forta i arribar a cent quaranta quilòmetres per hora.

Hidrografia

Bellcaire està situat a la conca del riu Ter, en el curs baix, a la zona de regadiu.

Aigües superficials:

El principal curs d'aigua es el rec del Mol que surt de la presa de Colomers. Aquesta aigua es reparteix en petits canals que serveixen per regar els horts i els camps del pla. Els més importants d'aquests canals o recs els coneixem pel nom de riera de Sobrestany, riera de Ter, la Vorada,...

Abans el rec del Molí era molt net i gens contaminat i es podien regar horts tranquil·lament amb aquella aigua; fins i tot, els nostres pares i avis s'hi banyaven. Al costat del rec hi ha un safareig públic on les dones anaven a rentar la roba, cosa que ara ja no es pot fer. Ara el rec del Molí està completament contaminat i brut pels abocaments de deixalles de les fàbriques i d'alguns pagesos de la conca del Ter que hi llencen animals morts i hi aboquen aigües que porten pesticides.

Torrents:

El torrent de Santa Caterina baixa des de l'ermita seguint tota la valls fins al pla. Normalmente no porta mai aigua, només quan plou fort.

Antigament era el camí que la gent feia servir per anar a Santa Caterina. Ara està ple de bardisses i el camí passa pel costat.

Aiguamolls:

Antigament, el pla entre Bellcaire i Sobrestany era una zona d'aiguamolls. Encara en queden alguns, anant a l'Ovelleria, a la dreta del camí. Sobrestany, com indica el seu nom, estava situat sobre un estany.

Aigües subterrànies:

La font de Montserrat és un pou natural, situat a la vora del poble, al camí de la Tallada. Aquesta aigua és conduïda al dipòsit de l'aigua del poble, situat a la part més enlairada, darrerament l'església, en el paratge anomenat la Costa.

Abans, quan al poble no hi havia aigua corrent, le gent solia tenir un pou a casa. Avui dia, totes les cases són connectades a la xarxa d'aigües i, segons totes les informacions, Bellcaire no té cap problema de proveïment.

Antic safareig

El rec del Molí

Travessa el municipi el rec del Molí, que ara és aprofitat per regar i abans alimentava diversos molins, entre els quals el molí de Bellcaire que encara es conserva, així com la seva masia. El terme es drenat, també, per altres petites sèquies que deriven del rec del Molí i són tributàries del Ter.

El Ter sembla que antigament tenia dos braços, un dels quals desembocava a Empúries, després de travessar el terme de Bellcaire. Va ser desviat a la

primera meitat del s. XIV pel comte d'Empúries cap a Ullà i Torroella, tot inundant les terres del rei i les del Bisbe de Girona.

Com hem dit el molí es troba al costat del rec del Molí que surt de la resclosa de Colomers i desemboca a l'Escala.

La turbina que hi ha al molí es va instal·lar l'any 1916, té dos rodets verticals de 80 cm i la seva potència és de 100 cavalls de vapor amb una velocitat de 156 revolucions per minut. El salt de l'aigua és de 2'85 m i el cabal de 3.500 litres per segon. Abans aquesta turbina, a més de fer anar el molí de pinsos, feia anar el molí d'arròs i un alternador de 15 quilovats. Aquest molí ha passat per diferents famílies. La família que actualment porta el molí fa uns 20 anys que en té cura.

L'arròs als anys 40

Als anys quaranta, època d'estretor i en plena febre de l'arròs i de l'estraperlo, al carrer de baix hi havia unes quantes famílies que a les nits engegaven les clandestines màquines d'espellofar arròs.

A Bellcaire, llavors, se'n collia molt, però teòricament cada productor havia de vendre tota la collita a l'únic comprador «autoritzat»: «el sindicato arrocero», i al preu oficial.

Part del gra que, naturalment, era amagat es blanquejava en uns artefactes, muntats sobre una mena de banc d'un metre d'alçada per dos de llargada, que constaven d'un motor elèctric d'un cavall de potència, més o menys, que amb una corretja feia voltar a molta velocitat una mena de pedra cilíndrica que tenia uns regatells, per facilitar l'entrada de l'arròs de la tramuja i el fregava a una altra peça també cilíndrica, però de goma sintètica; quan el gra era expulsat abans de caure a terra, passava per un corrent d'aire, sovint un ventilador normal i corrent, que separava el gra, la pols i la pellofa.

L'arròs blanc era venut als estraperlistas que, amb bicicletes, carros i algun camió, el repartien pel país, però sempre defugint l'encontre fortuït amb la guàrdia civil.

La pols era una farinada que agradava molt als porcs i la pellofa servia de jaç al bestiar.

Aquestes indústries aviat varen fer figa perquè la maquinària era molt rudimentària; els industrials havien d'enginyarla i fer-la funcionar, en els llocs més amagats de la casa, per tal que els veïns no sentissin la fressa, puix que hi havia el perill d'ésser denunciats a la «Fiscalía de tasas».

Sovint no podien treballar tots alhora per manca de tensió elèctrica i havien d'esperar que algú plegués per poder engegar. Els veïns del poble, sobretot els de dalt, maleïen les màquines perquè les bombetes feien menys claror que les espelmes.

Agricultura, conreu i ramaderia

Les activitats econòmiques tradicionals de Bellcaire són l'agricultura i la ramaderia. L'agricultura féu uns grans progressos durant el segle XVIII i XIX, primer amb la dessecació de l'estany de Bellcaire i després amb la reintroducció del conreu de l'arròs.

L'agricultura es troba força mecanitzada, mentre que la ramaderia (vaques i porcs) ha experimentat en els darrers anys un avenç notori. A Bellcaire actualment hi ha un 23 % dedicat a l'agricultura i menys d'un 10 % a la ramaderia.

Conreu: hi ha unes 1.000 ha de conreus que estan repartides en 480 ha de secà, 526 ha de regadiu, i a més hi ha 10 ha de bosc, 70 ha que són prats, de pastures no n'hi ha.

En les terres de regadiu es conrea: blat de moro, hortalisses, arròs... i en les de secà: blat, vinya, olivera, civada, ordi, ametllers, sègol...

S'han introduït alguns conreus nous últimament com són: girasol, melca («sorgo») i altres plantes farratgeres.

Actualment a Bellcaire hi ha uns 40 tractors.

Ramaderia: com a principal bestiar hi ha vaques (179), porcs (185), aviram (molt) i, com a no tan importants, hi trobem també alguns ramats d'ovelles i cabres (d'aquestes poques).

Indústria, construcció i serveis

A partir dels anys 60, amb el fort increment de construcció que hi va haver a la costa, concretament a l'Escala, els pobles petits, entre ells Bellcaire, van veure créixer noves indústries relacionades amb el sector.

Abans, el poble era essencialment agrícola, la gent vivia de la pagesia i tot-hom, homes i dones, treballava al camp. Ara les noves generacions pràcticament viuen del sector industrial derivat de la construcció.

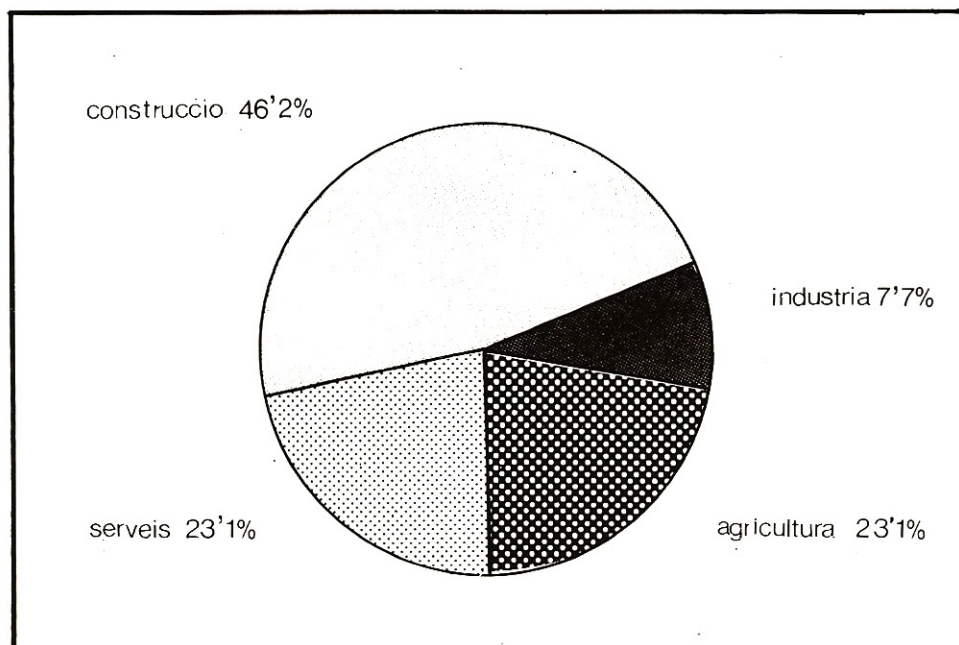
Tot aquest procés ha fet augmentar també les botigues i les cases que s'han construït. El consum es fa necessari i útil a la gent que viu al poble i als que vénen a passar-hi l'estiu.

Actualment hi ha a Bellcaire 3 fusteries, 2 indústries constructores-immobiliàries, 1 empresa de jardineria, 1 indústria de congelats alimentaris, 2 tallers mecànics, 1 fonda i 2 restaurants. Pel que fa a botigues hi ha: 1 merceria, 1 perruqueria i 1 farmàcia.

El fet de tenir 2 monuments importants, molt visitats turísticament, ha fet augmentar la construcció al voltant de la zona antiga i el fet que el poble estigui situat a 7 km de l'Escala també fa que vagi en augment la construcció d'habitatges per a la gent que prefereix la tranquil·litat al bullit dels pobles de mar.

Població activa

L'agricultura es troba força mecanitzada, mentre que la ramaderia de vaquí i porcí ha experimentat, en els darrers anys, un avenç notori. La indústria i els serveis apleguen conjuntament menys d'un terç de la població activa. En canvi, es destaca la forta embranzida de la construcció, que és la principal creadora de llocs de treball al terme: gairebé la meitat de les ocupacions estan relacionades amb aquest sector. Aquesta situació és típica de la zona pre-litoral del Baix Empordà, on s'han ubicat la majoria d'empreses que han erigit les construccions de la zona turística de la costa.

Cases

El nucli de la vila es va construir compactament a l'entorn del castell, les cases s'esglaonen pel turó en una xarxa de carrers estrets i amb bastant pendent. Avui dia aquest nucli, que havia tingut anys de riquesa, continua ensenyant-nos entre les seves construccions cases del s. XVI que ofereixen portes amb dovellatges i finestrals. Així hi trobem construccions com Can Camps, amb porta de dovelles i finestra rectangular, o d'altres com la que trobem al carrer Sant Joan, que per la decoració dels finestrals fa pensar que tant aquestes construccions de Belcaire com les d'Albons són obra del mateix mestre d'obres.

Actualment quasi totes les cases del nostre poble són restaurades, encara que en queden algunes per restaurar, juntament amb masies dels afores del poble.

Darrerament en el poble s'han comptat un total de 193 habitatges, 136 dels quals són de primera residència, 23 de segona i 34 estan desocupats.

El Castell-Palau de Bellcaire abans de la guerra

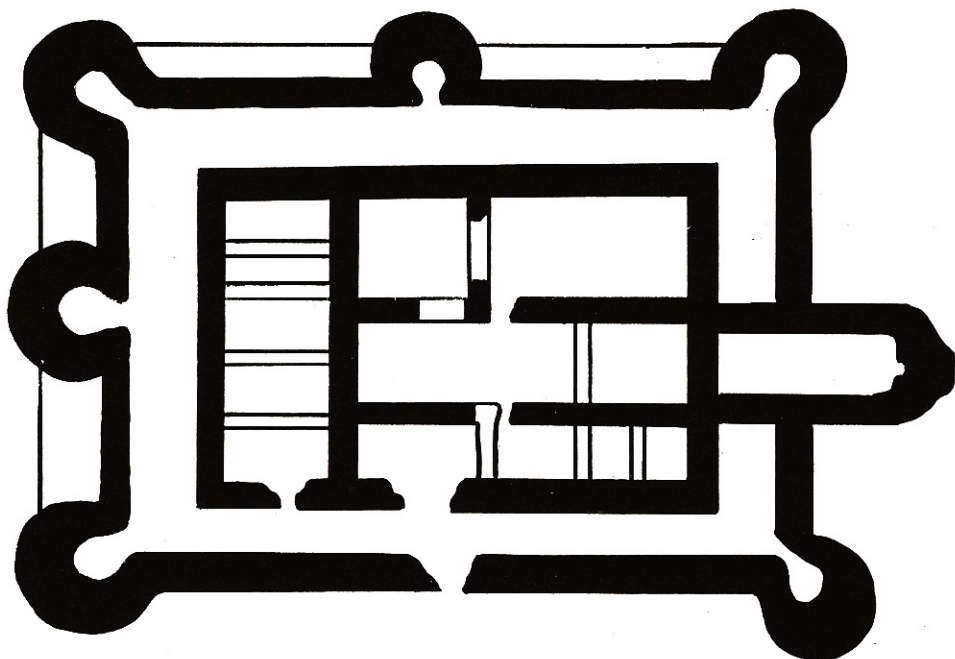
El Castell-Palau de Bellcaire després de la guerra

El castell

El castell-palau de Bellcaire és situat a la part alta del poble. La construcció, per part del comte Ponç-Hug IV a la fi del s. XII, d'aquesta fortalesa, situada entre el Castell de Torroella, que era del rei, i el d'Albons, que era feu del rei, fou un motiu de discòrdia entre el comte emporità i el rei Jaume II. Ponç-Hug residí habitualment al castell de Bellcaire i volgué ser enterrat a la seva capella. El seu fill Malgaulí, que heretà el comtat el 1313 i fou el darrer comte de la primera dinastia emporitana, sovintejà també la seva estada a Bellcaire.

El castell és de planta quadrada, amb un petit pati quadrat del perímetre del qual sobresurt el cos i l'absis poligonal de la capella. El recinte exterior és format per panys de muralla amb torres cilíndriques als angles i al centre dels dos llenços que no són ocupats per l'absis de l'església o per la porta. En les guerres dels segles XV i XVI les fortificacions de Bellcaire foren molt malmeses. L'antiga sala major del castell, situada a la part occidental, s'utilitza ara com a parròquia, després d'haver estat restaurada. La part meridional és ocupada per l'ajuntament, i les seves dependències, i pel parvulari municipal.

La capella del castell, que estigué dedicada a Santa Maria, és orientada a llevant, d'una sola nau i absis poligonal de cinc cares. Es cobreix amb volta apuntada seguida. La porta, a la paret occidental és de tres arcs de mig punt. A sobre hi ha una finestra gòtica encarada vers l'interior del temple des d'on els comtes, en una estança que era adossada a la capella, podien seguir oficis litúrgics.

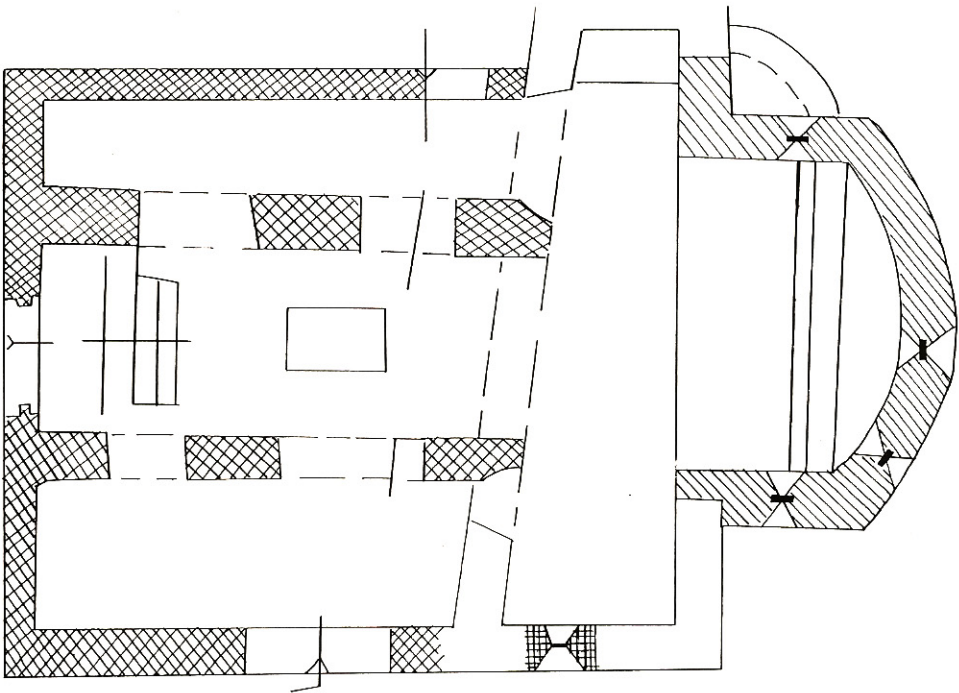
Plànol del castell - palau de Bellcaire.

Església pre-romànica de Sant Joan

És l'antiga parròquia del poble i està situada en un extrem del poble, al vessant oriental del puig. L'any 1960 hi van ser començades unes obres de restauració que varen anar acompanyades de l'excavació dels terrenys dels costats nord i migdia. Aquestes obres es van acabar l'any 1984 i el 8 d'abril es va fer una festa popular per tal de celebrar la recuperació d'aquesta església, com a lloc de culte. Les obres de restauració varen anar a càrrec del servei tècnic de la Diputació de Girona, sota la direcció de l'arquitecte Joan Mª de Ribot, que han fet una tasca molt elogiada per tothom.

Sant Joan in Bedenga apareix en una butlla del papa Silvestre II, del 1002, que confirma la seva possessió a la seu de Girona. L'església presenta dues etapes constructives clarament diferenciades, la més antiga de les quals correspondria a una església pre-romànica de pla basilical amb tres naus i transepte.

Aquesta església va ser reformada en època romànica, al s. XI, amb la construcció d'una nova capçalera que substituï l'antiga, l'absis del s. XI és semicircular, adornat exteriorment amb arcuacions, bandes llombardes i finestres cegues i va precedir d'un ampli prebisteri cobert amb volta de canó. Pel que fa a les voltes de les naus pre-romàniques, és de ferradura la central, i les laterals són de quart de cercle, mentre que la volta del transepte és de canó. La comunicació entre les naus es fa per arcs de ferradura, forma que tenen també les dues portes laterals. Al centre de la part occidental, n'hi ha una de romànica, dels segles XII-XIII.

Croquis de l'església pre-romànica de Sant Joan

A l'absis romànic es descobrien pintures murals que foren traslladades al Museu d'Art de Girona menys un plafó que adquirí la col·lecció Batlló de Barcelona. Aquestes pintures romàniques representen la Pentacosta i, la part superior la Trinitat. Han estat atribuïdes al Mestre d'Ossormort i daten probablement del s. XII.

A l'última etapa de l'excavació es descobrí la planta rectangular del primitiu absis central pre-romànic. Això ha evidenciat que aquesta església en substituï una d'anterior probablement paleocristiana, i aquestes construccions es drecen encara sobre fonaments d'edificis romans més antics.

La Placeta

La Placeta està situada al nord del carrer major i al sud de la Plaça Major. Aquesta plaça s'anomena així perquè és la plaça petita del poble i, fins ara, no se li ha posat cap nom. Antigament aquesta plaça no existia, era només un lloc on hi havia bardisses fins que es va empedrar. Fa uns 7 o 8 anys s'hi construí una font i s'hi posaren uns bancs.

Festes del nostre poble

Les festes han canviat molt d'abans amb ara. Abans se celebraven: Sant Antoni, Santa Llúcia, Sant Isidre, Sant Sebastià i la Mare de Déu del Roser.

Sant Antoni, Santa Llúcia i Sant Isidre es celebraven de la següent manera: al matí es feia una cercavila i es passava per les cases perquè els donessin alguna cosa i llavors es feia missa. A la tarda, es deia el rosari i, després, hi havia sardanes.

Per Sant Sebastià i la Mare de Déu del Roser, el poble juntament amb els músics passaven pels carrers amb les imatges fent una processó.

També hi havia festes que ara també se celebren, però de diferent manera: Corpus, el Reis, Nadal, Cap d'Any, la Festa Petita i la Festa Major, Carnaval i l'Encant de les Ànimes.

Per Corpus es llogaven músics per tocar sardanes i es feia la processó al matí i, a la tarda, es deia el rosari.

Reis abans era molt diferent d'ara perquè no es feia res d'especial. A les Festes, petita i major, es feia ball.

Pel Carnaval el poble no feia res, però la mainada es disfressava i corria pels carrers, cantant i ballant.

L'Encant de les Ànimes es feia igual que ara. La gent del poble hi porta coses que se subhasten (fins la seva mort ho va fer en Martí Feliu). Els diners que es fan són per a l'església.

Actualment:

Per Reis es fa la Cavalcada i un petit pessebre vivent.

Per Carnaval es fa ball i disfresses al Local Social.

Per Rams es beneeixen les palmes i el llor.

Per Sant Joan i Sant Pere es fa un foc

A les Festes, major i petita, es fan sardanes, ball i espectacles infantils. A la Festa Major es fan els partits amistosos de presentació dels diferents equips del C.F. Bellcaire. Els grans juguen el trofeu «Ponç-Hug». A la Festa Petita els nens de l'escola fan la fira.

Per Nadal es fa la missa del Gall i hi ha un cor que canta cançons nadal·lenques.

L'11 de setembre, Diada Nacional de Catalunya, hi ha una ballada de sardanes.

Pel mes de novembre, l'Associació de Pares de l'escola prepara la Castanyada per tota la gent del poble. Al mateix temps es fa una exposició de coses antigues.

Des de fa 8 anys al nostre poble es representa a la plaça del Castell l'obra teatral històrica «Bandera de Catalunya» que escenifica la història medieval del Comtat d'Empúries, les lluites dels comtes emporitans amb el reis de la Corona d'Aragó i Catalunya, simbolitzades amb el Castell Palau de Bellcaire i el Castell de Montgrí, i l'expansió catalano-aragonesa per la Mediterrània.

Turisme

En el nostre poble el turisme va augmentant i caldria diferenciar el turisme de pas, potser més nostre, que visita la part aniga del poble com el Castell-Palau dels Comtes d'Empúries i l'església pre-romànica de Sant Joan i després un altre turisme que es va incrementant per les noves cases que es van construint per la proximitat que té el centre del poble amb la platja, concretament l'Escala. Hi ha molta gent que cada vegada més prefereix la tranquil·litat a la vida agitada d'altres llocs.

Cal dir que Bellcaire es troba situat en un punt mitjà entre d'altres poblacions importants com són: Torroella de Montgrí, La Bisbal i l'Escala i això fa que quedi enclavada dins un itinerari turístic important.

Relacionat amb el fet turístic el poble per Setmana Santa representa l'obra teatral-història «Bandera de Catalunya» i, a l'estiu, es fan unes festes turístiques amb havaneres acompanyades de cremats, a les quals ve molta gent de fora a presenciar-los.

Entrevistes:

- Montserrat Bonmatí (Alcaldessa)
- Jordi Blanc (Secretari de l'Ajuntament)
- Juan Barnosell (pagès)
- Narcís Saballs (pagès)
- Narcís Font (promotor-constructor)
- Narcís Camps (enginyer tècnic)

Bibliografia:

- Gran Enciclopèdia Catalana. Volum 3, pàg. 387.
- Rajaret (revista escolar de Bellcaire) núm. 12, 7, 9, 17, 19.
- Revista SOM (publicació de cultura popular catalana) núm. 93
- Dossier IV (excursions culturals)
- Publicació setmanal dels pobles de Catalunya editat pel Diari de Girona.